

SAVREMENA MEĐUNARODNA BANKARSKA REGULATIVA: DA LI JE OFŠOR BANKARSTVO BLIZU SVOM KRAJU?

MODERN INTERNATIONAL BANKING REGULATION: IS OFFSHORE BANKING NEAR TO ITS END?

Ivan Milenković

Univerzitet u Novom Sadu, Ekonomski fakultet, Subotica, Srbija

Snežana Milošević Avdalović

Univerzitet u Novom Sadu, Ekonomski fakultet, Subotica, Srbija

Jelena Andrašić

Univerzitet u Novom Sadu, Ekonomski fakultet, Subotica, Srbija

Miloš Pjanić

Univerzitet u Novom Sadu, Ekonomski fakultet, Subotica, Srbija

©MESTE

JEL Category: **G24, G28, H25**

Apstrakt

Jedan od ključnih razloga koji utiču na opstanak postojećih i razvoj novih ofšor centara i ofšor banaka je tromost u poreskoj harmonizaciji širom sveta i nezainteresovanost jednog broja zemalja da se poreske stope i fiskalna politika ujednače, odnosno zahuktala poreska konkurencija. Poreska konkurencija sa sobom nosi i štete i koristi. Šteta od poreske konkurencije ogleda se u prvom redu u efektu tajnosti i nezakonitim transfernim cenama. Koristi od poreske konkurencije na globalnom nivou ispoljavaju se najviše u porastu investicionih ulaganja u zemlje sa visokom poreskom stopom i u ubrzanom ekonomskom razvoju poreskih rajeva. Da li će i u budućnosti ofšor bankarstvo i ofšor banke imati ulogu koju trenutno imaju – poluge za ubrzanje međunarodne trgovine i međunarodnog finansiranja – osnovna je tema razmatranja ovog rada. Da bi se ono sveobuhvatno sagledalo analizirana je trenutna bankarska regulativa. Načinjen je istraživački napor da se uoče trendovi koji utiču na oblikovanje međunarodne bankarske regulative, od kojih je naročito sagledana praksa najznačajnije organizacije koje propisuje regulativu u ovom domenu – Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD).

Adresa autora zaduženog za korespondenciju:

Ivan Milenković

imilenkovic@ef.uns.ac.rs

Ključne reči: ofšor bankarstvo, međunarodna bankarska regulativa, poreska harmonizacija, poreska konkurencija, bankarska tajna

Abstract

One of the key reasons influencing the existence of existing ones and the development of new offshore centers and offshore banks is the sluggishness in global tax harmonization, as well as a lack of interest among many countries to harmonize tax rates and fiscal policy, i.e. rapid tax competition. Tax competition carries with it both harm and benefit. The harm of tax competition is primarily due to the effects of secrecy and illegal transfer pricing. The benefits of tax competition on a global scale are most evident in the growth of investment investments in countries with high tax rates and in the accelerated economic development of tax heavens. Whether in the future, both offshore banking and offshore banks maintain the role they currently have – as a leverage for accelerating international trade and international financing – this is the main topic of this paper. To comprehensively examine it, the current banking regulation has been analyzed. Research efforts have been made to identify trends molding international banking regulation, particularly the practice of the most important organizations in this domain: The Organization for Economic Co-operation and Development (OECD).

Keywords: offshore banking, international banking regulation, tax harmonization, tax competition, banking secrecy

1 UVOD

Postojanje poreskih rajeva ima i pozitivne i negativne efekte. Najčešće se pozitivni efekti njihovog postojanja zanemaruju, a u prvi plan ističu samo negativni efekti. Između ostalih, u negativne efekte spadaju i (Commission on capital flight from developing countries, 2009, str. 65-75; Milenković, I. i Milenković, D., 2015, str. 101-105):

- štetna poreska konkurencija,
- efekat tajnosti (Pravila tajnosti znače da poreska utočišta lako mogu postati lokacije gde investitori mogu da obezbede anonimnost od poreskih organa u svojoj matičnoj zemlji i od mogućih poverilaca. Ovo je unosan posao za takve jurisdikcije, jer u zamenu za nulte poreske stope ili poreze na veoma niskom nivou, ostvaruju zaradu od naknada ili po osnovu angažovanja lokalnih predstavnika i administratora od strane inostranih kompanija. Ovakve jurisdikcije nude investitorima "oružje" za utaju poreza u svojoj zemlji prebivališta. Ovo samim tim loše utiče na svetsku ekonomiju, jer osim što nanosi štetu nacionalnom i međunarodnom blagostanju istovremeno krši nacionalno pravo na ostvarenje poreskih prihoda. Uspostavljanje "sigurne kuće" za prikrivanje kriminalnih aktivnosti nije prihvatljiv konkurentski parametar.)
- nezakonite transferne cene (Mnogo analiza je spovedeno o načinu na koji multinacionalne kompanije prenose korporativne profite u

poreske rajeve putem cena unutar-grupnih (intra-group) transakcija. Ove studije su pokazale da nacionalne razlike u nominalnom oporezivanju su dovele do nezakonitog utvrđivanja cena unutar-grupnih transakcija. Reč je zapravo o transfernim cenama koje se primenjuju u tzv. intra firmskoj trgovini. To je robna razmena između matične kompanije i njene filijale ili između dve filijale iste kompanije. Te cene su niske i po pravilu oslobođene ekstremnih uticaja tržišnih oscilacija. Jedan od načina koji stoji na raspolaganju multinacionalnim kompanijama za prenos profita iz zemalja sa visokim porezima ka zemljama sa niskim porezima, je da se precene transakcije iz zemlje sa niskim porezima ka zemljama sa visokim porezima i da se potcene transakcije u suprotnom smeru. Takva strategija smanjuje oporezivi dobitak u zemlji sa visokim porezom i obrnuto, povećava ga u zemljama sa niskim porezom. Multinacionalne kompanije koje posluju kao holding kompanije često koriste svoje filijale u poreskim rajevima radi ostvarenja poreskih pogodnosti. Kako se prihod od kapitala najčešće ne oporezuje u poreskim rajevima, samim tim je izbegnuto i plaćanje poreza na dobit. Na taj način, upotreba holding kompanija u poreskim rajevima čini se još atraktivnijim za multinacionalne kompanije.) i neravnomerna podela poreskih prihoda (Usled upotrebe poreskih rajeva, često se postavlja pitanje koja država ima pravo na

oporezivanje prihoda od kapitala, pri čemu često dolazi do nejednake raspodele poreskih prihoda. Ovaj problem je naročito povezan sa oporezivanjem kapitalnih dobitaka firmi registrovanih u poreskim rajevima. Prema međunarodnom poreskom zakonodavstvu, obe zemlje u kojoj je firma registrovana i zemlja u kojoj kompanija posluje u osnovi imaju pravo na oporezivanje kapitalne dobiti. Međutim, veliki broj bilateralnih poreskih sporazuma nastoji da prevaziđe potencijalne probleme dvostrukog oporezivanja, koji nastaje zbog činjenice da više jurisdikcija ima pravo na oporezivanje iste poreske osnovice. Takvi ugovori su doveli do toga da zemlja gde je firma registrovana stiče pravo na porez, a ne zemlja koja je izvor tih prihoda odnosno gde su ti prihodi nastali. Mnogi ugovori zaključeni između OECD-a i zemalja u razvoju su omogućili da i zemlja koja je izvor prihoda može da ostvari pravo na naplatu poreza po odbitku do određenog iznosa. Na taj način se obezbeđuje da i zemlja u kojoj je nastao prihod ostvari deo poreskih prihoda.),

dok se u pozitivne efekte mogu ubrojiti:

- koristi od poreske konkurencije,
- povećanje investicionih ulaganja u zemlje sa visokim porezom (Poreski rajevi mogu pozitivno doprineti povećanju nivoa investicionih aktivnosti, ako investitori mogu preneti račun dobiti iz država sa visokim porezom na poreski raj. Time se može povećati efektivni povraćaj investicija u zemlje sa visokim porezom i učiniti ih atraktivnijim za dalje investicije. Alternativno, upotreba poreskih rajeva može biti izvor poreskih kredita koji mogu takođe smanjiti efektivnu poresku stopu na ulaganja u zemljama sa visokim porezima. Osim toga, ekonomska aktivnost može da se odvija u ofšor područjima, što podrazumeva prodaju robe i usluga po niskim cenama (jeftinim jer nisu oporezovani) zemljama sa visokim porezima. Takve aktivnosti će takođe povećati povraćaj investicija u zemlje visokih poreskih opterećenja.) i
- ekonomski razvoj poreskih rajeva (Prema pojedinim analizama, zemlje koje postaju poreski rajevi karakteriše politička stabilnost, dobro funkcionisanje pravnog sistema, demokratski oblik vladavine i nizak nivo

korupcije. Postoji više razloga zašto se zemlje opredeljuju da postanu poreska utočišta, pri čemu niski porez nije jedini faktor privlačnosti za mobilni kapital. Institucionalni uslovi koji mogu osigurati bezbednost ulaganja i finansijskih transakcija takođe mogu biti važni. Studije pokazuju da su poreska utočišta dobro organizovana i da konkurencija kapitala izostrava uslove za institucionalni kvalitet i vođenje dobre politike. Pošto je institucionalni kvalitet važan faktor za privrednu ekspanziju, konkurencija između poreskih utočišta im pomaže da poboljšaju svoje izgleda za rast.).

Poreska konkurencija, dakle, a kao što se može videti i iz prethodne podele, sa sobom nosi (uzrokuje) i štete i koristi. Pošto je imanentno savremenim političkim sistemima da je poreska stopa relativno visoka (i rastuća, iako već na izuzetno visokom nivou), što je u interesu otuđene političke elite (koja umesto da služi opštem interesu polazi od ličnog interesa koji se ogleda u povećanju moći koja "izvire" iz uticaja na preraspodelu i predimenzioniranog javnog sektora), „ispada“ da poreski rajevi, bilo sa niskom ili nultom poreskom stopom, mogu pomoći da se u pojedinim zemljama porezi održe na niskom nivou. U suprotnom, ukoliko bi se porezi odredili na visokom nivou u nekoj zemlji, ta zemlja bi izgubila pojedine (po visini poreza koji plaćaju) „važne“ poreske obveznike koji bi onda svoje poslovanje preneli u poreske rajeve. Drugim rečima, sama činjenica da poreski rajevi postoje može biti „kazna“ sa kojom bi se suočila politička klasa ukoliko bi poreski previse opteretila domicilne obveznike (iznad nivoa koji bi oni /obveznici/ smatrali prihvatljivim). Ekonomska integrisanost, a naročito rastuća mobilnost kapitala (koja je omogućila zemljama da privuku kapital nudeći povoljne poreske uslove) olakšava izbegavanje oporezivanja u pojedinim zemljama premeštanjem aktivnosti u druge zemlje. U utakmici u kojoj se nacionalne ekonomije međusobno nadmeću u privlačenju potencijalnih poreskih obveznika, porezi opadaju te se može zaključiti da postojanje poreskim rajevima doprinosi efikasnom jačanju poreske konkurencije (kada poreski rajevi nude različite uslove tajnosti u kombinaciji sa nultim poreskim režimima). Međutim, iako efikasno sa aspekta minimiziranja poreskih stopa, ovo ne predstavlja i pravičnu poresku konkurenciju, jer niski porezi u

kombinaciji sa različitim pravnim strukturama, dovode do ugrožavanja suvereniteta drugih zemalja. Troškovi poreske konkurencije utiču na sve zemlje, ali u većoj meri na zemlje u razvoju, jer oni ostvaruju veći deo svojih poreskih prihoda po osnovu kapitala. Zemlje u razvoju se suočavaju sa većom opasnošću od gubitka poreskih prihoda i u skladu sa tim moraju smanjiti ulaganja u javni sektor. Siromašne zemlje imaju drugačiju strukturu poreskih prihoda i daleko veće potrebe za investicijama u javnom sektoru nego bogate zemlje, pa samim tim trpe više štete od poreske konkurencije (Commission on capital flight from developing countries, 2009, str. 65-75; Milenković, I. i Milenković, D., 2015, str. 101-105; Milenković, 2015, str. 35-36 i 38-39)

2 SADAŠNJOST I BUDUĆNOST OFŠOR CENTARA I OFŠOR BANKARSTVA

OECD trenutno izrađuje tri liste preko kojih prati i na koje svrstava zemlje u pogledu međunarodnih normi o razmeni podataka o poreskim obavezama i standarda dogovorenih u vezi sa poreskim rajevima (Gravelle, 2015, str. 6):

- *belu listu* zemalja, na koju se svrstavaju koje primenjuju dogovorene standarde,
- *sivu listu* zemalja, na koju svrstavaju zemlje koje su se obavezale da će dogovorene standarde sprovoditi i
- *crnu listu* zemalja, na koju svrstavaju zemlje koje se nisu obavezale na sprovođenje dogovorenih standarda i potpuno odbijaju saradnju.

Prikažaćemo kratku retrospektivu koje se se zemlje nalazile na tim listama u poslednjih desetak godina. Od 7. aprila 2009. godine, četiri preostale države sa crne liste (koje se nisu nalazile na originalnoj listi zemalja), (Kostarika, Malezija, Filipini i Urugvaj) premeštene su na sivu listu, uz sledeće zemlje, koje su se smatrale „poreskim rajevima“: Andora, Angvila, Antigva i Barbuda, Aruba, Bahami, Belize, Kukova ostrva, Dominikanska republika, Gibraltar, Grenada, Liberija, Lihtenštajn, Maršalska ostrva, Monako, Montserat, Nauru, Holandski Antili, Nijue, Panama, Sent Kits i Nevis, Santa Lucija, Sveti Vincent i Grenadini, Samoa, San Marino, ostrva Turks i Kajkos i Vanuatu. Ovim zemljama, tradicionalno se kao „poreski rajevi“ dodaju i sledeće zemlje (ili teritorije), koje OECD, izgleda,

iz političkih razloga, odnosno na pritisak razvijenih zemalja Zapada, ne uvršćuje na svoju sivu listu iako im neosporno tamo mesto: Barbados, Kanalska ostrva (Džersi, Džernsi i Sark), Kipar, Delaver (SAD), Gibraltar, Irska, Isle of Man, Jamajka, Labuan, Luksemurg, Mauricijus, Tonga, Tuvalu, Nauru, Sejšelska ostrva, Singapur i Švajcarska. Ne treba zaboraviti ni Hong Kong ni Makao, koji takođe nisu na listi, ali ovoga puta da zapadne zemlje ne bi uvredile Kinu.

U aprilu 2009. godine sa liste uklonjeni Britanska devičanska ostrva i Kajmanska ostrva, pošto su te dve zemlje/teritorije potpisale sporazume o razmeni takvih informacija. Inače, na zahtev grupe G-20 koja je najavila da više neće tolerisati postojanje poreskih rajeva u koje se odlivaju ogromni novčani iznosi na koje nisu plaćeni porezi, OECD je u aprilu 2009. godine sastavila listu zemalja koje ne poštuju norme o razmeni informacija o ispunjenju poreskih obaveza. Ona je prvobitno na „crnu“ listu zemalja koje u potpunosti odbijaju saradnju stavila četiri zemlje, a sastavila je i „sivu“ listu zemalja koje su se načelno saglasile da poštuju međunarodne norme, ali to tek moraju da sprovedu.

Kao do sada najslavnija i egzotična destinacija za izbegavanje plaćanja poreza (poreska oaza „kao iz nekog holivudskog filma: sa palmama, peščanim obalama i bankarima, koji umeju da čute“) do skoro su bila Kajmanska ostrva (Cayman). Tri kajmanska ostrva, koja se nalaze svega na dva i po sata leta od Majamija na Floridi, imaju 48.000 stanovnika i na sedmom su mestu u svetu po obimu bankarskih poslova. Ukupna suma kapitala se procenjuje na oko 1.442 milijardi evra. Na njima postoji radi 600 banaka, a samo nemačka Dojčebank (Deutschebank) na ovim ostrvima ima 151 filijalu). Do danas se nalaze u sastavu Velike Britanije. Kajmanska ostrva izrazila spremnost da se nađu na listi kooperativnih država. Pod uticajem Evropske Unije vlasti Kajmanskih ostrva su još 2005. godine izrazile spremnost da prihod od kamata građana Evropske Unije proslede vlastima u Briselu. No, u praksi takve stvari teško da se ostvaruju. Ko ovde deponuje svoj novac, on se ne predstavlja već se po pravilu skriva iza imena nekih firmi. Nedavno je, međutim, vlada Kajmanskih ostrva obećala je sada, skromno i ponizno, da će „ubuduće na zahtev nemačkim finansijskim vlastima pružiti sve potrebne informacije“, kada je reč o utaji poreza (Nepoznati autor, 2009, str. 72).

Od 18. maja 2012. godine crna i siva lista sadrže samo po jednu zemlju; na crnoj listi tada se nalazila sama pacifička mikro država Nuaru, a na sivoj listi Gvatemala. Trenutno (poslednja promena objavljena na ovim listama je ona od 28. juna 2017. godine (Cobham, 2017)) samo jedna zemlja na crnoj listi (Trinidad i Tobago), a siva lista je prazna.

Prema grubim procenama, u svetu nije oporezovano oko 10.000 milijardi dolara. Ova cifra je po definiciji aproksimativna. Fiskalni rajevi, da bi zaslužili ovu kvalifikaciju, moraju da zadovolje četiri merila: odsustvo poreza, prihvatanje nezaposlenih žitelja, apsolutno poštovanje bankarske tajne i odbijanje razmene informacija sa drugim državama u sudskim i poreskim stvarima. Sa obzirom na ova četiri merila, Švajcarska zadovoljava samo dva: drugo i treće. Kada je reč o saradnji sa drugim partnerskim zemljama, Švajcarska je očigledno efikasna, u slučajevima kada se radi o prijavom novcu i transparentnija nego što se čini. Prvo, po svom ponašanju švajcarsko pravosuđe je u više navrata saradivalo u borbi protiv poreskih prevara, i ova evolucija u njegovoj praksi potvrđuje se svaki put kada to zatraži neko (nacionalno) pravosuđe, pošto evropsko pravosuđe još uvek nije ugledalo svetlo dana. Zatim, po svojim zakonima, Švajcarska primenjuje iste zakone za sve građane i žitelje na svojoj teritoriji, i ne pravi nikakvu razliku među njima ukoliko poštuju njene propise. Ovim propisima pravi se razlika između tri vrste prekršaja: izbegavanje plaćanja, utaje poreza i prevare. Samo je ovo poslednje kažnjivi prestup, zbog kojeg se ukida bankarska tajna. utaja se smatra više kao dovtljivost. Francuska i Nemačka ne prave ovu razliku. Za njih izbegavanje, utaja poreza i prevara predstavljaju prestupe. Švajcarska, demokratska i suverena država, ima puno pravo da napravi razliku između ova tri delikta, i prema tome bankarsku tajnu ukida samo u slučaju prevare. Odricati ovo pravo znači narušavati njenu suverenost, dok se u isto vreme u Evropi podstiče stvaranje sopstvenih ofšor zona. Tačno je da Švajcarska može da smeta Evropi, jer

je Evropa razvila tokom prethodne dve decenije u svom sopstvenom okrilju ono što se može nazvati poreskim rajem. To su, naime, regioni ili kvartovi, uspostavljeni sa blagoslovom Evropske Unije – Dablin u Irskoj ili Madeira u Portugalu. Preduzeća koja se tamo smeste godinama ne plaćaju porez i legalno rade¹. Evropski zakoni koji zabranjuju poresku prevaru, ne mogu se tamo primeniti jer je njihovo derogiranje u tim oblastima odobrio sam Evropski parlament. Vreme je da se prekine sa ovom hipokrizijom (Bone i Radović, 2009, str. 31-32).

Postoje dve grupe mišljenja oko uloge ofšor centara (a zajedno sa njima i uloge ofšor bankarstva) u budućnosti. Uprošćeno predstavljeno, jedna grupa mišljenja predviđa opadanje značaja ofšor centara, a druga grupa mišljenja zastupa stanovište da će doći do suprotnog trenda – njihovog daljeg jačanja.

Prema prvoj grupi mišljenja, za deset godina bankarske tajne pripadaće prošlosti. Pritisak na zemlje koje predstavljaju poreski raj biće u idućih deset godina sve veći. Bogate države hitno trebaju da napune svoje državne kase. Poreske oaze neće više postojati u današnjem obliku. Neke od njih će i dalje da postoje, no tada kao međunarodni finansijski centri. Ovo će da bude slučaj sa Hong Kongom, Singapurom, Dubajem i Švajcarskom. Švajcarska je najavila da će biti kooperativna u vezi sa pitanjem utajivača poreza. Treba da protekne najmanje šest godina, da bi stvarno moglo da se vidi, šta je Švajcarska uradila na delu od svog današnjeg obećanja² da će biti kooperativna po pitanjima utajivača poreza.

Ali ni posle šest godina, verovatno ništa bitno neće se izmeniti. Ako poreska uprava Nemačke ne zna tačno ime i adresu osumnjičenog utajivača poreza, Švajcarska nije dužna da im oda informacije. Švajcarska će pružiti informacije samo u slučaju utajivača poreza koji su loše informisani, nepažljivi i nepromišljeni. Švajcarci su se samo prilagodili vremenu. Oni sada razlikuju utaju poreza od poreske prevare. Samo u ovom poslednjem slučaju Švajcarci će da budu

¹ Porez na (korporativni) profit (Corporate Income Tax) u Nemačkoj trenutno iznosi oko 30% (nekada je za najviše razrede premašivao 60%). Sa tako velikim državnim porezima nije ni čudo što bujaju poreski rajevi. Dobar mehanizam za smanjenje ofšor poslovanja bio bi smanjenje poreza.

² Dato posle londonskog samita G-20 u aprilu 2009. godine, kada je OECD privremeno, još iste večeri po završetku samita, i Švajcarsku svrstao na „sivu listu“, a Evropska Unija je dala „preporuku“ da države koje ne reaguju na to upozorenje reskiraju ekonomske sankcije od strane najrazvijenijih industrijskih država sveta.

kooperativni. Utaju poreza, međutim, švajcarski bankari i dalje tretiraju kao kad je, recimo, neko na nedozvoljenom mestu parkirao svoja kola. Ako neko u Švajcarsku prenese svoj novac iz Nemačke, taj u očima švajcarskih bankara nije kriminalac. On čak može da otvori račun u švajcarskoj banci pod drugim, izmišljenim imenom. (Marfi, 2009, str. 73). Ispostavilo se da je vreme demantovalo ovog autora, bar što se tiče državljana Nemačke.

Međutim, ima i drugačijih mišljenja o dešavanjima oko ofšor centara u budućnosti. Ona će biti uslovljena jačanjem regulative na domaćim tržištima u glavnim svetskim trgovinskim zonama. Ako rizici poslovanja budu slični, međunarodne kompanije i banke tražiće povoljnije uslove za poslovanje. Činjenica je da ofšor centri imaju veliki udeo u svetskoj trgovini i kao takvi predstavljaju polugu koja pokreće međunarodnu trgovinu i finansiranje, pa se, prema drugoj grupi mišljenja, može očekivati da će oni nastaviti da i dalje igraju važnu ulogu. Jedan od ključnih faktora koji će uticati na opstanak postojećih i razvoj novih ofšor centara je sporost i nemogućnost u sprovođenju harmonizacije poreskih politika širom sveta, a prvenstveno u zemljama OECD-a. Čak i ako se sve postojeće direktive u Evropskoj Uniji sprovedu, regulativa finansijskih tržišta neće biti harmonizovana u potpunosti, a takođe ostaju značajne razlike u oblasti oporezivanja, obaveznih rezervi banaka, osiguranja depozita itd. Sve ovo ukazuje na to da će ofšor finansijski centri i dalje zadržati finansijsku ulogu u procesima međunarodnog finansiranja. Sve dok budu postojali razlozi zbog kojih će kompanije, banke, bogati pojedinci i drugi morati da traže sigurnije i stabilnije utočište za svoj novac, postojaće potreba za ofšor centrima.

3 KONTROVERZE VEZANE ZA POSLOVANJE OFŠOR CENTARA

Ofšor finansijski centri često su predmet rasprava zbog posledica koje izazivaju, direktno ili indirektno. Zbog blagih regulatornih mehanizama i stroge tajnosti, nameću konkurentsku trku vladama ostalih zemalja u snižavanju poreza (korporativnih i dohodovnih), podstiču pranje novca, tržišne manipulacije i druge nezakonite aktivnosti, privlačeći neodgovorne i korumpirane preduzetnike da osiromašuju sopstvene zemlje, gurajući ih s puta razvijanja u nerazvijenost. Pri

tome slabe poziciju nacionalnih kao i međunarodnih institucija u nadziranju međunarodnih tokova kapitala. Podaci pokazuju da multinacionalne korporacije preko ofšor finansijskih centara iz zemalja u razvoju godišnje utaje 50 milijardi dolara poreskih prihoda, dovoljnih da prestanu primati inostranu pomoć, zaustave rast spoljnog duga i smanje nivo siromaštva (Mihaljević, 2012, str. 806).

Gotovo polovina ukupnog novca uloženog u zemljama u razvoju se kanališe kroz poreske rajeve, čime se zemlje u razvoju lišavaju poreskih prihoda. Prema podacima Grupacije svetske banke, multinacionalne kompanije utaje porez u iznosu devet stotina milijardi dolara godišnje u zemljama u razvoju na čijim područjima obavljaju svoje poslovanje. Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD) ističe da zemlje u razvoju umesto da ekonomski razvoj temelje i na novcu od poreza koje bi uredno plaćale strane firme, često egzistencijalno zavise od međunarodne pomoći. Suma novca koju zemlje u razvoju godišnje gube zbog poreskih mahinacija multinacionalnih kompanija tri puta je veća od iznosa finansijske pomoći koju primaju. Prema podacima neprofitne organizacije Global Financial Integrity, u 2012. godini su velike količine novca iz zemalja u razvoju izneli utajivači poreza, korumpirani političari i kriminalci i to ukupno 991,2 milijardi dolara. Ukupna finansijska pomoć zemljama u razvoju te iste 2012. godine iznosila je 89,655 milijardi dolara, neto strane direktne investicije 789,355 milijardi dolara. Dakle, neto strane direktne investicije u zemlje u razvoju zajedno sa finansijskom pomoći tim zemljama iznosile su ukupno nešto malo preko 879 milijardi dolara, što je preko 112 milijardi dolara manje nego što je iz tih zemalja izneto (Kar i Spanjers, 2014, str. 12).

Poreski rajevi su postali ključni za poslovanje multinacionalnih kompanija jer prebacuju profit iz zemalja gde ga ostvaruju na mesta gde ne moraju plaćati porez na ostvarenu zaradu. Multinacionalne kompanije ili plaćaju neznatne poreze ili ih uopšte ne plaćaju. Cenu na globalnom tržištu najčešće plaćaju najsiromašniji. Različitim računovodstvenim tehnikama prikazuje se ogroman profit u poreskim rajevima, iako je on fiktivan i na njega ne plaćaju gotovo nikakav porez, dok zemlje u kojima je ostvarena dobit i čiju infrastrukturu koriste, lišavaju budžetskih prihoda.

Poreske mahinacije multinacionalnih kompanija najčešće počinju najavom da će te velike kompanije usmeriti biznis odnosno osnovati kompaniju u zemlji domaćinu, tj. zemlji u razvoju, u kojoj bi se zaposlilo lokalno stanovništvo. Osim toga otvaraju podružnicu na području poreskih rajeva širom sveta. Od vlasti u dotičnoj zemlji u razvoju kompanija zatim zahteva maksimalne poreske povlastice i mogućnost da što je moguće veći deo profita usmeri ofšor, odnosno na račun u poreskom raju. Ostvareni proizvod zatim po minimalnoj ceni majka firma prodaje ćerki, koja ga u poreskom raju prikazuje kao svoj rezultat. Samim tim velika firma, kombinujući poslovne ulaze i izlaze u skladu sa svojim ciljevima, plaća minimalni porez.

Od novijih inicijativa vezanih za regulisanje ofšor centara treba izdvojiti da je jula 2013. u Moskvi (uoči septembarskog samita G20 koji je održan u Sankt Petersburgu), Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD) predstavila Grupi 20 najrazvijenijih zemalja sveta (G20) akcioni plan koji bi prezaduženim vladama pomogao u popuni budžeta putem sprečavanja utaje poreza od strane multinacionalnih kompanija i bogatih pojedinaca. Utaja poreza i podeljenost oko stanja globalne ekonomije, u trenutku usporavanja tržišta u razvoju, bile su glavne teme sastanka u Moskvi. Prema navodima OECD, vlade treba da sarađuju na usklađivanju poreskih sistema da bi se sprečilo da veliki investitori polažu ogromne sume u poreske rajeve da bi izbegli oporezivanje kod kuće. Osim toga, OECD je ukazao na potrebu za novim međunarodnim standardima koji bi osigurali usaglašenost oporezivanja prihoda kompanija na internacionalnom nivou, odnosno korenite promene da bi se izbeglo dvostruko neoporezivanje. Naime, mnogim postojećim propisima su multinacionalne kompanije zaštićene od dvostrukog oporezivanja i vrlo često im je omogućeno da u potpunosti izbegnu plaćanje poreza. Akcije koje je predložio OECD uključuju zahteve da poreski obveznici otkriju svoje finansijske planove fiskalnim vlastima. Među kompanijama koje su se prošlog meseca našle u žiži javnosti zbog legalnih, ali kontroverznih metoda obračunavanja profita su i giganti poput Gugla, Amazona i Starbaksa. "Potrebne su korenite promene da bi se izbeglo dvostruko neoporezivanje. Vlade treba da nastave da sarađuju da bi se izborile štetnom poreskom

praksom", navodi OECD (Nepoznati autor, 2013, str. 31).

Krajem oktobra 2014. godine, na Svetskom forumu o transparentnosti i razmeni podataka u Berlinu, pedesetjedna zemlja je potpisala sporazum kojim se obavezala da će početi da razmenjuju poreske informacije od septembra 2017. godine, do kada će odrediti institucije nadležne za prikupljanje i razmenu bankarskih podataka o sredstvima stranih državljana. Cilj je da poreske uprave dobiju informacije o finansijskoj imovini svojih poreskih obveznika u inostranstvu. Među potpisnicima su i članice EU, kao i zemlje poput Lihtenštajna koje drže do bankarske tajne, i neki poreski rajevi poput Kajmanskih Ostrva i Britanskih Devičanskih Ostrva. Neke zemlje poput Singapura nisu se uključile u proces, ali će one biti izdvojene na posebnu listu, što bi moglo da odbije investitore od njih. U Berlinu se, takođe, oko 30 zemalja obavezalo zasebnim sporazumom da će uvesti razmenu poreskih informacija 2018. godine. Među njima su Austrija i Švajcarska, zemlje koje „žive“ od bankarske tajne, kao i finansijska središta poput Bahama i Ujedinjenih Arapskih Emirata. Multilateralni sporazum, koji je potpisan 29. oktobra, zasniva se na kriterijumima Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj. Norme koje je OECD razvio na zahtev grupe 20 najrazvijenijih zemalja, treba da postanu međunarodni standard koji će omogućiti kraj bankarske tajne. SAD koje su usvajanjem zakona o oporezivanju računa američkih državljana u inostranstvu 2010. godine inspirisale promene, nisu potpisale sporazum. Zemlje koje oklevaju da se pridruže ovim naporima biće uvrštene na zvaničnu listu OECD-a, što bi moglo da dovede do povlačenja nekih međunarodnih organizacija i stranih investicionih fondova koji zahtevaju poštovanje određenih normi. I pored sporazuma zemlje će moći da odlučuju s kim će automatski razmenjivati informacije. Švajcarska je najavila da će davati informacije „samo zemljama koji su važne za švajcarsku finansijsku industriju“. Drugim rečima, do podataka o računima u Švajcarskoj bogatih građana siromašnih zemalja neće možda moći da se dođe. Mnogi će i dalje moći da se kriju iza fantomskih preduzeća ili fondacija, pošto banke neće biti obavezne da otkriju identitet korisnika osim u slučaju prihoda od investicija, ali ne i od trgovine (Nepoznati autor, 2014).

4 ZAKLJUČAK

U radu je sagledana praksa međunarodne bankarske regulacije. Naročita pažnja posvećena je ofšor centrima. Može se konstatovati da OECD aktivno prati dešavanja u ovoj oblasti i ne kaska previše za njom u smislu donošenja regulative. Istraživačko pitanje iz naslova – Da li je ofšor

bankarstvo blizu svom kraju? – samo je „dotaknuto”. Odgovor na to pitanje eventualno bi mogla ponuditi sveobuhvatna studija koja bi analizirala visine poreskih stopa u pojedinim zemljama, što je ambiciozni cilj u daljim istraživanjima.

CITIRANA DELA

- Bone, I., & Radović, A. (2009, maj 07). Žrtveni jarac sa Alpa. *NIN*, 3045.
- Cobham, A. (2017). *Empty OECD “tax heaven” blacklist undermines progress*. dostupno na: <https://www.taxjustice.net/2017/06/28/empty-oecd-tax-haven-blacklist-undermines-progress/> , [pristup 25. januara 2018.]
- Commission on capital flight from developing countries (2009). *Tax havens and development – Preliminary report*. Oslo
- Gravelle, J.G. (2015). *Tax Heavens – International Tax Avoidance and Evasion*. Washington: Congressional Research Service
- Kar, D., & Spanjers, J. (2014). *Illicit Financial Flows from Developing Countries: 2003-2012*, Global Financial Integrity
- Mihaljević, D. (2012). Položaj i uloga offshore finansijskih centara u finansijskoj globalizaciji. *Ekonomski misao i praksa*, 21(2), 791-816
- Marfi, R. (2013). Nestaće poreske tajne. *NIN*, 3043
- Milenković, I. (2011). *Međunarodno bankarstvo*. Subotica: Ekonomski fakultet
- Milenković, I. (2015). *Specifični oblici međunarodnog bankarstva*. Subotica: Ekonomski fakultet
- Milenković, I., & Milenković, D. (2015). Karakteristike ofšor centara. *Ekonomski pogledi*, 17 (2), 97-106.
- Nepoznati autor (2009). Nenaslovljen tekst. *NIN*, 3043 (preneto iz nemačkog Focus-a), 31-32.
- Nepoznati autor (2013, jul 19). Akcioni plan protiv utaje poreza predstavljen i Moskvi. *Glas javnosti*.
- Nepoznati autor (2014, okt. 30). *Više od 80 zemalja pokreće razmenu poreskih podataka*. dostupno na: <http://www.euractiv.rs/vesti/137-eu-prioriteti/7983-vie-od-80-zemalja-pokree-razmenu-poreskih-podataka-.html>, [pristup 26. januara 2018.]
- OECD (2017). *Mandatory Disclosure Rules for Addressing CRS Avoidance Arrangements and Offshore Structures*. Public Discussion Draft. Consultation period: 11 December 2017 - 15 January 2018.
- Popov, Đ. (2011). Neke karakteristike ofšor poslovanja. *Zbornik radova pravnog fakulteta*, 45(1)
- Datum prve prijave: 04.12.2017.
Datum prijema korigovanog članka: 25.08.2018.
Datum prihvatanja članka: 05.09.2018.

Kako citirati ovaj rad? / How to cite this article?

Style – *APA Sixth Edition*:

Milenković, I., Avdalović, S. M., Andrašić, J., & Pjanić, M. (2018, 10 15). Savremena međunarodna bankarska regulativa: da li je ofšor bankarstvo blizu svom kraju? (Z. Čekerevac, Ur.) *FBIM Transactions*, 6(2), 73-81. doi:10.12709/fbim.06.06.02.08

Style – Chicago Sixteenth Edition:

Milenković, Ivan, Snežana Milošević Avdalović, Jelena Andrašić, i Miloš Pjanić. 2018. „Savremena međunarodna bankarska regulativa: da li je ofšor bankarstvo blizu svom kraju?“ Urednik Zoran Čekerevac. *FBIM Transactions* (MESTE) 6 (2): 73-81. doi:10.12709/fbim.06.06.02.08.

Style – GOST Name Sort:

Milenković Ivan [i drugi] Savremena međunarodna bankarska regulativa: da li je ofšor bankarstvo blizu svom kraju? [Časopis] // *FBIM Transactions* / ur. Čekerevac Zoran. - Beograd : MESTE, 15 10 2018. - 2 : T. 6. - str. 73-81.

Style – Harvard Anglia:

Milenković, I., Avdalović, S. M., Andrašić, J. & Pjanić, M., 2018. Savremena međunarodna bankarska regulativa: da li je ofšor bankarstvo blizu svom kraju?. *FBIM Transactions*, 15 10, 6(2), pp. 73-81.

Style – ISO 690 Numerical Reference:

Savremena međunarodna bankarska regulativa: da li je ofšor bankarstvo blizu svom kraju?
Milenković, Ivan, i drugi. [ur.] Zoran Čekerevac. 2, Beograd : MESTE, 15 10 2018, *FBIM Transactions*, T. 6, str. 73-81.